

Sygn. akt I UK 400/07

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 8 lipca 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący)

SSN Roman Kuczyński

SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania A. D.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w B.
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 8 lipca 2008 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 28 sierpnia 2007 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 28 sierpnia 2007 r. Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił apelację pozwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w O. od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w S. z dnia 9 maja 2007 r., który, zmieniając decyzję organu rentowego z dnia 28 lutego 2007 r., przyznał ubezpieczonej A. D. prawo do emerytury nauczycielskiej od dnia 22 listopada 2006 r.

W pisemnych motywach rozstrzygnięcia Sąd Apelacyjny wskazał, że podstawą odmowy przyznania ubezpieczonej prawa do emerytury było stanowisko pozwanego, iż nie spełnia ona jednego z warunków koniecznych prawa do tego świadczenia wskazanych w art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 ze zm.), a mianowicie, nie legitymuje się okresem 20 lat pracy w szczególnym charakterze (pracy nauczycielskiej) z tego powodu, że do tego okresu nie zaliczono jej okresów przebywania na urloпах dla poratowania zdrowia od 1 listopada 1989 r. do 31 maja 1990 r., od 18 kwietnia 1997 r. do 18 kwietnia 1998 r. oraz od 14 maja 2002 r. do 13 maja 2003 r. Staż pracy nauczycielskiej według organu rentowego wynosi 18 lat 3 miesiące i 2 dni. Sąd Apelacyjny, tak jak i Sąd Okręgowy, zakwestionował to stanowisko i stwierdził, że istniały podstawy do zaliczenia wyżej wskazanych okresów do okresów pracy w szczególnym charakterze, co w konsekwencji powoduje, że ubezpieczona spełnia wszystkie przesłanki prawa do emerytury. Za Sądem Okręgowym podkreślił, że wszystkie okresy urloпów dla poratowania zdrowia odbyte zostały przed dniem 1 lipca 2004 r., a więc przed nowelizacją art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.), w którym, ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 121, poz. 1264), dodano ust. 1a stanowiący podstawę do wyłączenia z okresu pracy nauczycielskiej okresów urloпów dla poratowania zdrowia. Stąd też okresy te powinny być oceniane na podstawie ówczesnej regulacji dotyczącej tej kwestii. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, przemawia za tym konstytucyjna ochrona praw słusznie nabytych oraz wyrażona w Konstytucji RP zasada zaufania obywateli do państwa i stanowionego przez niego prawa oraz zasada niedziałania prawa wstecz. Według zaś uprzedniego stanu prawnego

nauczycielskie urlopy dla poratowania zdrowia traktowane były jako okres pracy nauczycielskiej (w szczególnym charakterze). Powołując się na pogląd wyrażony w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 5 maja 2005 r., w sprawie II UK 219/04, (OSNP 2005 nr 22, poz. 361), stwierdził, że dopiero ze zmiany legislacyjnej – od 1 lipca 2004 r. - wynika odmienne traktowanie urlopów dla poratowania dla celów ustalania uprawnień do emerytury nauczycielskiej.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku, powołującej się na naruszenie art. 32 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, organ rentowy wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i zmianę wyroku Sądu Okręgowego poprzez oddalenie odwołania ubezpieczonej i zasądzenie od niej kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. W skardze zawarto również wniosek o orzeczenie – na podstawie art. 415 k.p.c. - obowiązku zwrotu wypłaconej emerytury.

W uzasadnieniu skargi pozwany podkreślił, że w dacie zgłoszenia wniosku o emeryturę obowiązywał już art. 32 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, który znacznie zawęził pojęcie okresu pracy w szczególnym charakterze, a co za tym idzie – zgodnie z intencją ustawodawcy – ograniczał przywileje nabywania prawa do emerytury między innymi przez nauczycieli. Zgodnie z jego pkt 1, przy ustalaniu okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze nie uwzględnia się okresów niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał po dniu 14 listopada 1991 r. wynagrodzenie lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. Wskazał, że stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy w sprawie II UK 219/04, zapadło w stanie faktycznym, w którym wniosek o emeryturę zgłoszony został przed 1 stycznia 2004 r. Podkreślił także, iż okres urlopu dla poratowania zdrowia jest okresem niewykonywania pracy, za który pracownik otrzymał po dniu 14 listopada 1991 r. wynagrodzenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepis art. 32 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nie ma zastosowania wprost w niniejszej sprawie, a

jedynie w drodze wykładni systemowej. Ubezpieczona wystąpiła bowiem o przyznanie emerytury nauczycielskiej na podstawie art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela – wskazując na spełnienie warunków z niego wynikających. Przepis ten nie pozostaje w żadnym związku normatywnym z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych i reguluje odrębną podstawę prawa do emerytury nauczycielskiej, stanowiącą własne przesłanki nabycia tego prawa. Zgodnie z art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, nauczyciele mający trzydziestoletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze, zaś nauczyciele szkół, placówek, zakładów specjalnych oraz zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich - dwudziestopięcioletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze w szkolnictwie specjalnym, mogą - po rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy - przejść na emeryturę. Art. 86 Karty Nauczyciela, w myśl którego nauczyciel zaliczany jest do pracowników wykonujących pracę w szczególnym charakterze, chociaż zawiera pojęcie znane przepisom ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych „praca w szczególnym charakterze”, nie odsyła do przepisów tej ustawy. Co więcej, art. 32 ust. 5 oraz art. 47 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wyraźnie wskazują, że odrębne przepisy określają zasady przechodzenia na emeryturę, bez względu na wiek, nauczycieli urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r. oraz urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r. Wynika z nich zatem wprost, że Karta Nauczyciela określa swoje własne warunki nabycia prawa do emerytury nauczycielskiej. Jedynym odesłaniem do przepisów ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, zawartym w art. 88 Karty Nauczyciela, jest jego ust. 2 dotyczący podstawy wymiaru.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 30 lipca 2003 r., w sprawie II UK 323/02 (OSNP 2004 r. nr 11, poz. 197) wskazał, że po wejściu w życie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wyraźnie zarysowują się dwa odrębne systemy emerytalne nauczycieli, wywodzące się z potraktowania pracy nauczycielskiej jako zatrudnienia w szczególnym charakterze: pierwszy, związany z wykonywaniem pracy w szczególnym charakterze, określonej w przepisach rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w

sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) w związku z art. 32 i 46 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. i drugi, w którym warunki emerytalne regulowane są przepisami odrębnymi. Podkreślił, że brak związku normatywnego między przepisami regulującymi świadczenia dla pracowników wykonujących pracę w szczególnym charakterze a przepisami Karty Nauczyciela wynikał także, wcześniej, wprost z ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.). W przepisach przewidujących świadczenia dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze nie wymieniono nauczycieli (por. art. 53 ust. 3 tej ustawy), stwierdzając w art. 53 ust. 4, że uprawnienia z tytułu szczególnego charakteru zatrudnienia nauczycieli regulują odrębne przepisy. W wyroku tym odwołano się do wykładni historycznej, która prowadzi do wniosku, że prawo do emerytury nauczycielskiej, zawsze wywodzone z faktu zatrudnienia w szczególnym charakterze, określanego niegdyś jako zatrudnienie I kategorii, łączyło się z odrębnym od reguł powszechnych, dotyczących pozostałych pracowników wykonujących pracę w szczególnym charakterze, ustaleniem warunków, pod którymi nauczyciel mógł być zaliczony do pracowników tej kategorii. Zgodnie z art. 14 ustawy z dnia 27 kwietnia 1956 r. o prawach i obowiązkach nauczycieli (Dz.U. Nr 12, poz. 63 ze zm.), nauczycielowi i jego rodzinie przysługiwało prawo do zaopatrzenia emerytalnego na zasadach określonych dla pracowników I kategorii zatrudnienia, z tym że rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 maja 1957 r. w sprawie zaliczania nauczycieli do I kategorii zatrudnienia (Dz.U. Nr 27, poz. 119) określało te warunki inaczej (bardziej korzystnie) niż obejmujące pozostałych pracowników rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 września 1956 r. w sprawie zaliczania pracowników do kategorii zatrudnienia (Dz.U. Nr 39, poz. 176) (por. wyrok Trybunału Ubezpieczeń Społecznych z dnia 29 czerwca 1959 r., TR III 573/58, OSPiKA 1961 nr 1, poz. 26). Po wejściu w życie ustawy z dnia 27 kwietnia 1972 r. - Karta praw i obowiązków nauczyciela (Dz.U. Nr 16, poz. 114), nauczyciele - zgodnie z art. 103 - nabywali prawo do zaopatrzenia emerytalnego określonego w przepisach o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym i byli zaliczeni do I kategorii zatrudnienia już bez odesłania do przepisów wykonawczych. Tak też stanowiła ustawa - Karta Nauczyciela z dnia 26 stycznia 1982 r., przed zmianą

dokonaną od dnia 6 sierpnia 1996 r. przepisem art. 1 pkt 50 ustawy z dnia 14 czerwca 1996 r. o zmianie ustawy - Karta Nauczyciela (Dz.U. Nr 87, poz. 396). Zgodnie z art. 86, do pracowników I kategorii zatrudnienia zaliczano nauczycieli, o których mowa w art. 1 pkt 1-7. Karta Nauczyciela używała więc własnej definicji tego zatrudnienia, nawiązującej do miejsca wykonywania pracy pedagogicznej. Była to regulacja wyczerpująca, nieodwołująca się do jakichkolwiek warunków dodatkowych, jak te, które zostały przewidziane w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wydany na podstawie art. 55 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin. Sąd Najwyższy podkreślił, że w wyrokach z dnia 21 sierpnia 1985 r., II URN 117/85 (niepublikowany) i z dnia 12 lutego 1985 r., II UR 2/85 (OSNCP 1985 nr 10, poz. 161) oraz w uchwale z dnia 23 stycznia 1986 r., III UZP 56/85 (OSNCP 1986 nr 12, poz. 203) przedstawiono pogląd, że w zakresie uregulowanym Kartą, rozporządzenie z dnia 7 lutego 1983 r. nie dotyczy nauczycieli.

Art. 86 Karty Nauczyciela, w obecnym brzmieniu, nie precyzuje określenia „praca w szczególnym charakterze” – poza stwierdzeniem, że nauczyciel zaliczany jest do pracowników wykonujących pracę w szczególnym charakterze, ani też nie odsyła do jego prawnej definicji ustalonej w innych przepisach. Ani ten przepis, ani art. 88 ust. 1 nie wyłącza wprost jakichkolwiek okresów pozostawania nauczyciela jedynie „formalnie” – bez świadczenia pracy - w zatrudnieniu w podmiotach określonych w art. 3 pkt 1 Karty Nauczyciela – jak to czyni art. 32 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Należy mieć jednak na uwadze, że przepisy te, z mocy art. 32 ust. 5 i 47 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, należą do systemu emerytalnego i do interpretacji użytych w art. 88 ust. 1 pojęć - "okres zatrudnienia" i "wykonywanie pracy w szczególnym charakterze" - stosuje się definicje obowiązujące w tym systemie (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 5 maja 2005 r., w sprawie II UK 219/04, OSNP 2005 r. nr 22, poz. 361; z dnia 5 maja 2005 r., w sprawie II UK 215/04, OSNP 2005 r. nr 22, poz. 360).

Zgodnie z treścią art. 32 ust. 1a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych – w brzmieniu

obowiązującym od dnia 1 lipca 2004 r., po zmianie dokonanej ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw, przy ustalaniu okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze nie uwzględnia się: (1) okresów niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał po dniu 14 listopada 1991 r. wynagrodzenie lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, (2) okresów, w których na mocy szczególnych przepisów pracownik został zwolniony ze świadczenia pracy, z wyjątkiem okresu urlopu wypoczynkowego. Nowelizacja wprowadzona ustawą z dnia 1 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 169, poz. 1412 ze zm.) skreśliła pkt 2 ust. 1a.

W stanie prawnym obowiązującym przed dniem 1 lipca 2004 r. w orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalił się pogląd, że do okresu pracy w szczególnych warunkach i w szczególnym charakterze wlicza się okresy zasiłku chorobowego w czasie trwania stosunku pracy przypadające po dniu wejścia w życie ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.) (por. uchwałę z dnia 27 listopada 2003 r., III UZP 10/03, OSNP 2004 nr 5, poz. 97, podjętą w sprawie dotyczącej wykonywania pracy w szczególnym charakterze, a konkretnie pracy nauczyciela – § 15 w związku z § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.) oraz że do okresu 20 lat pracy nauczycielskiej, wymaganego do przyznania emerytury na podstawie art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, wlicza się okresy nieobecności w pracy spowodowane czasową niezdolnością do pracy, urlopem macierzyńskim i urlopem dla poratowania zdrowia (por. wyrok z dnia 30 lipca 2003 r., II UK 323/02, OSNP 2004 nr 11, poz. 197). Zmiana dokonana z dniem 1 lipca 2004 r. zmieniła definicję pracy w szczególnych warunkach i w szczególnym charakterze, wprowadzając istotną zmianę w obowiązującym stanie prawnym (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 5 maja 2005 r., w sprawie II UK 219/04, OSNP 2005 r. nr 22, poz. 361; z dnia 5 maja 2005 r., w sprawie II UK 215/04, OSNP 2005 r. nr 22, poz. 360). Na jej treść nie pozostaje także bez wpływu zmiana dokonana kolejną ustawą z dnia 1 lipca 2005 r., jednakże wyjaśnienia

wymaga, czy miała ona wpływ na kwalifikację urlopu nauczycielskiego dla poratowania zdrowia. Mianowicie, wymaga wyjaśnienia, czy okres urlopu dla poratowania zdrowia jest okresem niewykonywania pracy w rozumieniu art. 32 ust. 1a pkt 1, czy też okresem, w którym na mocy szczególnych przepisów pracownik został zwolniony ze świadczenia pracy wynikającym z art. 32 ust. 1a pkt 2 ustawy (uchylonym z dniem 1 listopada 2005 r.)

Tak ujęty problem prawny rozważany był w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 17 września 2007 r. III UK 51/07 (niepublikowanym), a zawarta w nim argumentacja została zaaprobowana przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 22 lutego 2008 r., I UK 228/07 (niepublikowanym). W wyrokach tych stwierdzono, że art. 32 ust. 1a pkt 1 nie posługuje się pojęciem „wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy” (tak w art. 7 pkt 1 lit. a ustawy o emeryturach i rentach w związku z art. 92 k.p.), a za okres niewykonywania pracy uznaje również okres pobierania zasiłku macierzyńskiego, pomimo tego, że okres ten jest okresem składkowym w rozumieniu art. 6 ust. 1 pkt 7 ustawy. Oznacza to, że art. 32 ust. 1a pkt 1 odnosi się do okresów faktycznego niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał wynagrodzenie, niezależnie od tego, czy niewykonywanie pracy spowodowane było niezdolnością do pracy, czy też inną przyczyną i niezależnie od tego, czy okres, za który pracownik otrzymał wynagrodzenie, stanowi okres składkowy, czy też okres nieskładkowy. Taka kwalifikacja faktycznego niewykonywania pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w okresie trwania zatrudnienia jest uzasadniona charakterem prawa do wcześniejszej emerytury dla osób zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Prawo to stanowi bowiem konsekwencję szybszej utraty zdolności do zarobkowania z uwagi na szczególne warunki lub szczególny charakter pracy (por. uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 stycznia 2000 r. K 18/99, OTK 2000 nr 1, poz. 1). Wymóg okresu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze powinien więc odnosić się do okresu faktycznego wykonywania takiej pracy, z wyłączeniem okresów wyłącznie formalnego pozostawania w zatrudnieniu, w których pracownik – zgodnie z treścią łączącego go z pracodawcą stosunku pracy – zajmuje stanowisko, z którym łączy się wykonywanie pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, lecz w rzeczywistości pracy tej nie wykonuje, a tym

samym nie jest narażony na uciążliwość związaną z warunkami lub charakterem pracy. Okres niewykonywania pracy nie wpływa zatem na szybszą utratę zdolności pracownika do zarobkowania. W rezultacie, okres niewykonywania pracy w rozumieniu art. 32 ust. 1a pkt 1 ustawy to nie tylko okres niezdolności do pracy, za który pracownik otrzymał wynagrodzenie określone w art. 92 k.p. lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, ale także każdy inny okres, w którym pracownik pozostawał w stosunku pracy i otrzymywał wynagrodzenie, jednakże pracy faktycznie nie świadczył (nie wykonywał). Takim okresem niewykonywania pracy jest również okres urlopu dla poratowania zdrowia. Ponadto, jak wywiedziono w powyższym wyroku, urlop dla poratowania zdrowia nie był i nie jest okresem, w którym na mocy szczególnych przepisów pracownik został zwolniony ze świadczenia pracy. Definicję pojęcia „zwolnienie od pracy” zawiera § 4 wydanego na podstawie art. 298² k.p. rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 15 maja 1996 r. w sprawie sposobu usprawiedliwiania nieobecności w pracy oraz udzielania pracownikom zwolnień od pracy (Dz.U. Nr 60, poz. 281). W myśl przytoczonego przepisu zwolnienie pracownika od pracy następuje w przypadku, gdy obowiązek taki wynika z Kodeksu pracy, z przepisów wykonawczych do Kodeksu pracy albo z innych przepisów prawa. Wymienione w § 4 rozporządzenia akty prawne są z pewnością przepisami szczególnymi w stosunku do ustawy o emeryturach i rentach, a zawarte w nich unormowania wprost stanowią o obowiązku pracodawcy zwolnienia pracownika od pracy (jej świadczenia) w ściśle określonych sytuacjach, np.: art. 37 § 1 k.p., zgodnie z którym w okresie co najmniej dwutygodniowego wypowiedzenia umowy o pracę dokonanej przez pracodawcę pracownikowi przysługuje zwolnienie na poszukiwanie pracy, z zachowaniem prawa do wynagrodzenia; § 5 - § 15 powołanego wyżej rozporządzenia z dnia 15 maja 1996 r., wymieniające przypadki przysługujących pracownikowi zwolnień od pracy, z zachowaniem prawa do wynagrodzenia lub bez zachowania takiego prawa; § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 11 czerwca 1996 r. w sprawie trybu udzielania urlopu bezpłatnego i zwolnień od pracy pracownikom pełniącym z wyboru funkcje w związkach zawodowych oraz zakresu uprawnień przysługujących pracownikom w czasie urlopu bezpłatnego i zwolnień od pracy (Dz.U. Nr 71, poz. 336), zgodnie z którym pracodawca jest obowiązany, na wniosek zakładowej organizacji związkowej,

zwolnić pracownika z obowiązku świadczenia pracy na okres kadencji w zarządzie tej organizacji z zachowaniem prawa do wynagrodzenia; art. 21 ust. 2 Karty Nauczyciela, w myśl którego nauczyciela zmieniającego miejsce zamieszkania w związku z przeniesieniem zwalnia się od pełnienia obowiązków służbowych na odpowiedni okres czasu, nie dłuższy niż 7 dni; art. 25 ust. 3 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (jednolity tekst: Dz.U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1591 ze zm.), nakazujący pracodawcy zwolnienie radnego od pracy zawodowej w celu umożliwienia mu brania udziału w pracach organów gminy. Wszystkie te przykładowo wymienione przepisy posługują się pojęciem „zwolnienia od pracy”, „zwolnienia od pracy zawodowej”, „zwolnienia z obowiązku świadczenia pracy” lub „zwolnienia od pełnienia obowiązków służbowych” i brak jest podstaw do uznania jurydycznej odmienności ich natury. Takiego zwrotu nie zawiera i nigdy nie zawierał art. 73 Karty Nauczyciela, stanowiący o obowiązku dyrektora szkoły udzielenia nauczycielowi, po spełnieniu określonych warunków, płatnego urlopu dla poratowania zdrowia w celu przeprowadzenia zaleconego leczenia. Okres urlopu dla poratowania zdrowia nie był co prawda (i nie jest) „okresem niezdolności do pracy z powodu choroby”, jednakże był „okresem powstrzymywania się pracownika od pracy w celu przeprowadzenia zaleconego leczenia”, określanym również jako „przerwa w pracy”, „nieobecność w pracy” lub „okres powstrzymywania się od pracy, niezbędny do regeneracji sił i zapewnienia możliwości dalszego wykonywania pracy” (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 19 września 1996 r., I PRN 67/96, OSNAPiUS 1997 nr 6, poz. 99 i z dnia 30 lipca 2003 r., II UK 323/02, OSNP 2004 nr 11, poz. 197). Również więc z tego względu okres urlopu dla poratowania zdrowia jest niewątpliwie okresem niewykonywania pracy w rozumieniu art. 32 ust. 1a pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach.

Sąd Apelacyjny swoje rozstrzygnięcie oparł na poglądzie, że zastosowanie art. 32 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych do okresów poprzedzających jego wejście w życie z dniem 1 lipca 2004 r. prowadzi do naruszenia konstytucyjnej ochrony praw słusznie nabytych oraz uchybia konstytucyjnej zasadzie zaufania obywateli do państwa i stanowionego przez niego prawa oraz zasadzie niedziałania prawa wstecz. Jak wynika z przedstawionej w tej kwestii argumentacji, wskazane standardy konstytucyjne odniesione zostały do okresów urlopu dla poratowania

zdrowia odbytych przed nowelizacją. Zdaniem Sądu, powinny być one oceniane na podstawie przepisów dotychczasowych. Tym samym Sąd w sposób nieuprawniony przydał ochronę konstytucyjną jednemu z warunków prawa do emerytury, jakim jest staż nauczycielski (praca w szczególnym charakterze). Tymczasem przesłanka ta sama w sobie nie tworzy żadnego prawa podmiotowego, dopiero ziszczenie się wszystkich warunków wskazanych w art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela powoduje powstanie prawa do emerytury nauczycielskiej (prawa podmiotowego). Trybunał Konstytucyjny zwracał uwagę, że zasada ochrony praw nabytych zakazuje arbitralnego znoszenia lub ograniczania praw podmiotowych przysługujących jednostce lub innym podmiotom prywatnym występującym w obrocie prawnym. Zapewnia ona ochronę praw podmiotowych - zarówno publicznych, jak i prywatnych, a także maksymalnie ukształtowanych ekspektatyw tych praw, a więc sytuacji prawnych, w których zostały spełnione zasadnicze przesłanki ustawowe nabycia określonych praw podmiotowych (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 lipca 2006 r. SK 56/05 (OTK-A 2006 r. nr 7, poz. 77). Stanowisko Trybunału Konstytucyjnego co do ekspektatyw praw jest jednolite. O ile ochroną prawną są objęte zarówno prawa nabyte w drodze skonkretyzowanych decyzji, przyznających świadczenia, jak i prawa nabyte *in abstracto*, zgodnie z ustawą, przed zgłoszeniem wniosku o ich przyznanie, to w przypadku ekspektatyw praw podmiotowych ochrona ogranicza się do ekspektatyw maksymalnie ukształtowanych, to jest takich, które spełniają zasadniczo wszystkie przesłanki ustawowe nabycia praw pod rządami danej ustawy bez względu na stosunek do nich ustawy późniejszej (por. orzeczenie z 11 lutego 1992 r., K 14/91, OTK 1992, cz. I, str. 128, wyrok z dnia 23 listopada 1998 r., SK 7/98, OTK ZU 1997 nr 7, poz. 114, z dnia 22 czerwca 1999 r., K5/99, OTK 2000 nr 5, poz. 100 i z dnia 4 stycznia 2000 r., K 18/99, OTK 2000 nr 1, poz. 1). W powołanym wyżej wyroku z dnia 22 czerwca 1999 r., K 5/99, Trybunał stwierdził ponadto, że państwo ma obowiązek podejmować działania, które zapewnią odpowiednie środki finansowe niezbędne do realizacji konstytucyjnych praw socjalnych, ale musi przy tym uwzględniać sytuację gospodarczą i konieczność zapewnienia warunków rozwoju gospodarczego. Podejmowane przez państwo działania mające na celu zapewnienie środków finansowych na ubezpieczenia społeczne mają swoje granice. Ubezpieczony musi więc liczyć się z tym, że w warunkach recesji gospodarczej lub niekorzystnych trendów demograficznych, w sytuacji gdy spadają wpływy ze składek ubezpieczeniowych, państwo może być zmuszone zmienić obowiązujące regulacje prawne na niekorzyść, dostosowując

zakres realizacji praw socjalnych do warunków ekonomicznych. Zasada ochrony praw nabytych chroni wyłącznie oczekiwania usprawiedliwione i racjonalne. Istnieją dziedziny życia i sytuacje, w których jednostka musi liczyć się z tym, że zmiana warunków społecznych lub gospodarczych może wymagać zmian regulacji prawnych, w tym również zmian, które znoszą lub ograniczają dotychczas zagwarantowane prawa podmiotowe. Usprawiedliwione oczekiwania realizacji praw nabytych powstają w szczególności w przypadku przyznania świadczeń emerytalnych decyzją właściwych organów i wiążą się one ze szczególnym charakterem stosunku ubezpieczeniowego. Odmienny charakter mają natomiast sytuacje prawne osób, które nie spełniają wszystkich przesłanek nabycia prawa do emerytury, a w szczególności przesłanki wieku emerytalnego. W tym przypadku brak jest równie silnych argumentów przemawiających za zapewnieniem stabilności prawa. W konsekwencji tylko osoby, które przed wejściem w życie nowych przepisów spełniły wszystkie warunki nabycia prawa do świadczenia mogą zasadnie układać swoje plany życiowe w zaufaniu do obowiązującego prawa zakładając, że będą mogły skorzystać z przyznanych nim uprawnień. Ustawodawca może natomiast ingerować w ekspektatywy, które nie mają charakteru maksymalnie ukształtowanych, pod warunkiem, że nie naruszy istoty prawa do zabezpieczenia społecznego, którą jest zagwarantowanie osobom uprawnionym świadczeń odpowiadających minimum życiowemu, tak aby umożliwić im zaspokojenie podstawowych potrzeb (art. 67 ust. 1 Konstytucji).

W świetle powyższych uwag, o naruszeniu zasad wynikających z przepisów art. 2 Konstytucji RP można by mówić jedynie w sytuacji, jeśliby ubezpieczona przed dniem 1 lipca 2004 r. spełniła wszystkie przesłanki prawa do emerytury nauczycielskiej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2008 r., I UK 204/07 (niepublikowany), w którym stwierdza się, że obowiązujący od 1 lipca 2004 r. przepis art. 32 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nie ma zastosowania do nauczyciela, który przed tym dniem spełnił wszystkie warunki określone w art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, nawet jeśli wniosek złożył po tej dacie). Tymczasem Sąd Apelacyjny nie dokonał w tym zakresie żadnych ustaleń faktycznych, a więc zastosował przepis prawa materialnego do nieustalonego stanu faktycznego. Z tego powodu uzasadniony jest zarzut naruszenia prawa materialnego.

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł jak w

sentencji wyroku. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczona na mocy art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.

/tp/